

اما بعد فان الله اصطفى محمدا صلى الله عليه وآله وسلم من خلفه و اكرمه بنبوته و اختاره لرسالته ثم قبضه اليه و قد نصح لعباده و بلغ ما ارسل به، و كنا اهله و اوليائه و ورثته و احق الناس بمقامه في الناس فاستأثر علينا قوما بذلك فرضينا و كرهنا الفرقه و احببنا العافيه و نحن نعلم انا احق بذلك المستحق علينا ممن تولاه و قد بعثت رسولي اليكم بهذا الكتاب و

انا ادعوكم الي كتاب الله و سنه نبيه فان اميتت و البدعه قد احببت، فان تسمعوا قولي اهدكم الي سبيل الرشاد»

اینک که سنت پیامبر اکرم بدست فراموشی سپرده شده و بدعتها یکی پس از دیگری ظاهر گردیده، من فرستاده‌ی خود را همراه این نامه بسوی شما فرستادم و

شما را به کتاب خدا و سنت رسول اکرم دعوت می‌کنم، اگر به دعوت من لبیک گویند، شما را به راه سعادت رهنمون خواهم شد»

تاریخ طبری / ج ۴ / ص ۲۶۶ و بحارالانوار / ج ۴۴ / ص ۳۴۰.

- مروری بر مباحث جلسه گذشته
- بررسی یکی از نظریات در بررسی عدم تحقیق جامعه ایده آل
 - آیا توقع زندگی ایده آل با آموزه های وحی تطابق دارد ؟
 - آیا کوچکترین دلیل بر قبول این نظریه از درون دین وجود دارد ؟
- دلایل برون دینی و بیان نگرش فلسفی و کلامی و ادله عقلی و مباحث اجتماعی و سیاسی و شهود عرفانی عرفا
- اشاره به چند نمونه هایی از کلام فلاسفه و حکما
- **این سینا ص ۵۰۲ تا ۵۰۷ در نگرش فلسفی اجتماعی و لزوم وجود امامت**
 - روش اثبات امامت از نظر ابن سینا، همان روش اثبات نبوت و در واقع، از طریق حیات اجتماعی انسان و سیاست مدن است.
 - انسان ناگزیر از حیات اجتماعی است و زندگی جمعی ناگزیر از معاملات و ارتباطات. معاملات نیز لزوما قوانینی را ایجاب می‌کند که باید برای آنها قانون گذاری وجود داشته باشد.
 - این قانونگذار باید از طریق معجزه امتیازش را نسبت به دیگران نشان دهد.
 - وی شخصی نبی است که واجب است پس از خود خلیفه‌اش را به عنوان امام واجب الطاعه تعیین کند. از نظر ابن سینا، نه تنها معاملات، بلکه برخی عبادات، سیاست و اخلاق نیز به قانونگذارومجری نیازدارد که آن شخص، امام است.
 - الهیات شفا، ص ۵۰۲ تا ص ۵۰۷
 - تعریف معجزه چیست ؟
- کاری خدایی و در دست انسانهای خدایی
- **ملاصدرا و اثبات وجود حجت الهی با استناد به قاعده «امکان اشرف»**
 - ارتباط قاعده اشرف و لزوم قانونگذاری اجتماع توسط قانونگذار الهی
 - ملاصدرا با قاعده امکان اشرف، چگونگی افاضه وجود و ریزش فیض را به طور سلسله ای از اشرف به احسن دانسته، و برای اثبات لزوم وجود حجت خدا به این قاعده متمسک شده و جهان را به شرح زیر تبیین می‌کند:
 - در تمام مراحل وجود، لازم است ممکن اشرف بر ممکن اخس مقدم باشد.
 - بنابراین، هرگاه ممکن اخسی وجود داشته باشد، باید مقدم بر آن ممکن اشرف، موجود شده باشد. افاضه وجود و ریزش فیض به طور سلسله‌ای از اشرف به اخس است؛
 - چراکه ترتیب سلسله وجود صادر شده از باری همواره از اشرف به اخس و از اعلا به ادناست. اساسا ادنا و انقص موجود نمی‌شوند، مگر به سبب اعلا و اکمل و این سببیت و تقدم، ذاتی و طبعی است.

▪ الحکمة المتعالیه فی الاسفار الاربعه العقلیه، ج سوم، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۹۸۱، ج ۵، ص ۳۴۲.

- بیان قاعده امکان اشرف در حکمت متعالیه ملاصدرا
 - قاعده امکان اشرف عبارتست از اینکه در تمام مراحل وجود لازم است ممکن اشرف، بر ممکن اخس مقدم باشد.
 - به عبارت دیگر هرگاه ممکن اخس موجود شود، ناچار باید پیش از آن ممکن اشرفی موجود شده باشد.
 - مثلاً هنگامی که نفس و عقل را در نظر بگیریم و با یکدیگر مقایسه کنیم، مطمئن خواهیم شد که عقل برتر از نفس است؛ در این صورت اگر به صدور وجود نفس آگاه باشیم، به صدور وجود عقل پیش از آن نیز آگاه خواهیم بود.
- مقام قرب الهی و مقام اشرف با توجه به قوس صعود صیروت نفس
 - فلسفه عبادت و بندگی قرب حضرت حق
 - **وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ (سوره ذاریات آیه ۵۶)**
 - یعنی هدف از خلقت که رسیدن انسان به کمال مطلق باشد، تنها از راه عبادت است.
 - عبادت و نیل به مقام قرب در صیروت قوس صعود
- مآصدرا در شرح اصول کافی، در شرح حدیث شریف «لو لم یبق فی الارض الا اثنان لکان احدهما الحجۃ»،
 - اثبات امامت به روش مزبور را با بیانی رسا توضیح می‌دهد:
 - نبی و امام، نوع عالی و اشرف از سایر انواع فلکیه و عنصریه می‌باشند و نسبت حجت به سایر بشر در رتبه وجود، مانند نسبت انسان به سایر حیوانات و نسبت حیوان به نبات و نبات به جمادات است.
 - پس تقدّم و تأخّر در وجود، میان نوع شریف و نوع خسیس مسلم است.
 - انسان اشرف موجودات ارض است و بنابراین، سبب وجود و غایت ذاتی خلقت موجودات ارضی است.
 - اگر انسان از زمین مرتفع شود، سایر موجودات، اعم از جماد، نبات و حیوان نیز مرتفع خواهند شد؛
 - همچنین اگر حجت الله در زمین نباشد، همه آدمیان نخواهند بود. علاوه بر آن، آبادانی کل جهان و بقای انواع بستگی به وجود حجت الله دارد؛ چراکه نوع اشرف و واسطه فیض به انواع بعد از خویش است.
 - مآصدرا، شرح اصول کافی، ج ۲، ص ۴۷۱.
- درباره ی پیدایش و تکوین جامعه مدنی به عنوان یکی از مفاهیم دنیای جدید چنین آمده است:
 - جنبش روشنگری، اصول بنیادی مشروعیت سیاسی و اخلاقی در نظام مطلقه را صریحاً زیر سؤال برد.
 - جنبش روشنگری به جای خداوند، عقل و طبیعت را اصل هدایت کننده نظام اخلاقی و اجتماعی و سیاسی قلمداد کرده، به جای وحی الهی، تحقیق علمی را منشأ حقیقت دانسته و به جای کشیشان و فلاسفه دانشمندان را مرجع تشخیص درستی و نادرستی قرار داد.
 - نیرا چاندوک، جامعه مدنی و دولت، کاوشهایی در نظریه سیاسی، ترجمه: فریدون فاطمی و وحید بزرگی، ص ۸۷
- **جامعه مدنی به قرائت هابز**
 - از دیدگاه هابز، جامعه مدنی در قبال وضع طبیعی است. وضع طبیعی آدمیان جنگ است و این وضع نیز از پژوهش در نهاد و انفعال های آدمی استنتاج می شود. طبیعت، آدمیان را چه از لحاظ قوای بدنی و چه از نظر استعدادهای فکری - روی هم رفته و با توجه به کاستی ها و برتری ها و فراز و فرودهایشان مساوی خلق کرده است و هر کس برای حفظ نفس و بقای خویش با دیگری می ستیزد، چون در طبیعت انسان، سه انگیزه اصلی رقابت، ترس و طلب عزت و افتخار برای کشمکش وجود دارد.
 - علت اول آدمیان را برای کسب سود؛

- علت دوم برای کسب امنیت
- علت سوم برای کسب اعتبار و شهرت به تعدی و ا می دارد.
- تنها و تنها یک چیز است که می تواند آن شهوات را به زیر قید آورد و آن مسلما عقل نیست، بلکه چیزی است که آن شهوات قادر به درکش هستند و آن زور است.
- کتاب خداوند اندیشه سیاسی جلد ۲ صفحه ۱۲۷
- پس باید کاری کنیم که انسان، یا بر اثر ترس از مکافات و یا میل به سودجویی، ترجیح دهد که دست از رقابت بردارد و زندگی خود را با زندگی افراد دیگر هماهنگ سازد. و این در گرو بنیاد حکومتی توانا و مقتدر است.
- رابطه میان عقل و شهوت در کلام اسلامی
- در حدیث شریفی از امیرالمؤمنین در باب عقل چنین آمده است:
- «ان الله عز و جل ركب في الملائكة عقلا بلا شهوة و ركب في البهائم شهوة بلا عقل و ركب في بني آدم كليهما فمن غلب عقله شهوته فهو خير من ملائكة و من غلب شهوته عقله فهو شر من البهائم»
- خداوند در فرشتگان عقل بدون شهوت نهاد و در چهارپایان شهوتی بدون عقل و در فرزندان آدم هر دو را قرار داد. پس هر که عقلش بر شهوتش غالب گشت از فرشتگان برتر است و هر کس شهوتش بر عقلش پیروز شد از چهارپایان بدتر است.
- بحارالانوار، ج ۵۷، ص ۲۹۹
- **قدرت گرایي نيچه و لذت گرايي حسي**
- نيچه لذت را صوت طبيعت و لذت جويي را امري مطابق فطرت و طبيعت آدمي مي پنداشت و در نتيجه ارزش آدمي را تا سطح حيوانات و چهارپايان تنزل مي داد. و بر اين پندار است که قدرت و قدرت طلبی صوت طبيعت و مقتضای فطرت و طبيعت آدمی و قانون حیات است، و در نتیجه ارزش آدمی را تا حد حیوانات درنده پایین می آورد.
- در مکتب نیچه بعد سبعت و درنده خوبی آدمی را تقویت میکند و در حقیقت اساس ارزش اخلاقی را نشانه گرفته و آن را نابود می کنند.
- بر اساس نظام اخلاقی نیچه به هیچ وجه نمی توان از این دو اصل اخلاقی مورد قبول همه نظام های اخلاقی و همه انسان های عاقل که «عدالت خوب است» و «ظلم بد است» دفاع کرد.
- هر کاری که در خدمت افزایش قدرت باشد، «خوب» و هر کاری که موجب کاهش قدرت و توانایی انسان شود، «بد» است.
- یعنی محور و معیار خوب و بد، «قدرت» است و نه «ظلم» و «عدل» یا امثال آن. بنابراین، اگر کاری ظالمانه موجب افزایش قدرت شود، آن کار از نظر نیچه «خوب» است و یا اگر کاری عادلانه موجب کاهش و ضعف قدرت شود، آن کار «بد» خواهد بود.
- **جامعه مدني به قرائت روسو**
- روسو نیز جامعه مدنی را در برابر وضع طبیعی و چونان هابز و لاک بر پایه قرارداد اجتماعی بنا نهاده است.
- از این رو بر این باور است که نظم اجتماعی، حق مقدسی است که پایه و اساس تمام حقوق محسوب می شود.
- قرارداد اجتماعی، ترجمه غلامحسین زیرک زاده، ص ۳۶.
- چرا که تمام افراد بشر، آزاد و مساوی خلق شده اند و هیچ یک از آنها بر دیگران برتری نداشته، حق ندارد بر هموعان خود مسلط شود و زور ایجاد هیچ حقی نمی کند.

○ بنابراین، تنها چیزی که می تواند اساس قدرت مشروع و حکومت حقه را تشکیل دهد، قراردادهایی است که به رضایت بین افراد بسته شده باشد؟

○ روسو و اذعان به حکم از جانب عقل کل و اجرای آن

• قرآن کریم و بیان حکم الهی

• رابطه حقیقی عقل و وحی عامل تحقق جامعه فاضله

○ **إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ التَّقْلِينَ مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا، كِتَابَ اللَّهِ وَعِزَّتِي؛ أَهْلَ بَيْتِي وَإِنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ**

• مخالفت با همراهی و تبیین معصوم در صدر اسلام مهمترین عامل عدم تحقق جامعه اسلامی

○ **حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ مَعْمَرٍ وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ لَمَّا حَضَرَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَفِي الْبَيْتِ رَجُلٌ فِيهِمْ عَمْرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - « هَلُمَّ أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوا بَعْدَهُ ». فَقَالَ عَمْرُ إِنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَدْ غَلَبَ عَلَيْهِ الْوَجَعُ وَعِنْدَكُمْ الْقُرْآنُ ، حَسْبُنَا كِتَابَ اللَّهِ فَاخْتَلَفَ أَهْلُ الْبَيْتِ فَاخْتَصَمُوا ، مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ قَرَّبُوا يَكْتُبْ لَكُمْ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ مَا قَالَ عَمْرٌ فَلَمَّا أَكْثَرُوا اللَّغْوَ وَالْإِخْتِلَافَ عِنْدَ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - « قُومُوا.. »**

▪ (صحيح بخاری باب قول المريض جزء ۷۳ ص ۱۹)

○ **قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلُمَّ أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوا بَعْدَهُ فَقَالَ عَمْرُ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ غَلَبَ عَلَيْهِ الْوَجَعُ وَعِنْدَكُمْ الْقُرْآنُ حَسْبُنَا كِتَابَ اللَّهِ...**

▪ صحيح بخاری جزء ۱۴ ص ۲۸۱

• عارفان و بیان جایگاه انسان کامل در تحقق هدف انبیاء

• ملأ محسن فیض کاشانی در تطبیق مقام انسان کامل با شخص صاحب ولایت (امام) کوشیده و بیان میکند :

○ **خداوند در آینه دل انسان کامل، که خلیفه اوست، تجلی می کند و عکس انوار تجلیات از آینه دل او بر عالم فیض می گردد و به وصول آن فیض باقی می ماند و تا این انسان کامل در عالم باقی است، استمرار و فیضان تجلیات باقی می ماند.**

○ پس مادام که انسان کامل در دنیا باشد، عالم محفوظ و خزاین الهی مضبوط می باشد و چون از این عالم منتقل می شود و مقیم آخرت می گردد و دیگر در افراد انسانی کسی نباشد که متصف به کمالات الهی شود تا جانشین او گردد و حق تعالی او را خزانه دار خود گرداند، خداوند هر چه را در این دنیا از کمالات و معانی است به خزاین اخروی ملحق می کند و کار خزانه داری به آخرت منتقل می شود.

▪ کلمات مکنونه من علوم اهل الحکمة المعروفه، تحقیق عزیزالله عطاردی قوچانی، ص ۱۱۹-۱۲۰

○ آینه دل انسانی عامل دریافت تجلیات الهی

• خداوند صاحب و مدبر جهان با توجه به آیات سوره مبارکه زمر

○ **اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ (۶۲)**

▪ خداوند آفریدگار همه چیز است و حافظ و ناظر بر همه اشیا است.

○ **لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ (۶۳)**

▪ کلیدهای آسمانها و زمین از آن اوست و کسانی که به آیات خداوند کافر شدند زیانکارانند.

○ **قُلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَأْمُرُونِي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ (۶۴)**

▪ بگو: «آیا به من دستور می دهید که غیر خدا را بپرستم ای جاهلان!؟»

○ وَ لَقَدْ أَوْحَىٰ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَ تَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ (۶۵)

- به تو و همه پیامبران پیشین وحی شده که اگر مشرک شوی، تمام اعمالت تباہ می شود و از زبانکاران خواهی بود!
- شرک بعد از توحید، عبادات را محو می کند. در این آیه، شرک و در آیهی ۲۱۷ سورهی بقره ارتداد سبب حبط عمل معرفی شده است. «و من یرتد منکم عن دینه فیمت و هو کافر فاولئک حبطت اعمالهم فی الدنیا و الآخرة»

○ بَلِ اللَّهُ فَاعِبٌ وَ كُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ (۶۶)

- بلکه تنها خدا را پرستش کن و از شکر گزاران (نعمت الهی) باش.

○ موحد واقعی کسی است که به تمام ابعاد توحید معتقد باشد:

- توحید در خالقیت. «خالق کل شیء»
 - توحید در ربوبیت. «علی کل شیء وکیل»
 - توحید در عبادت. آیهی بعد: «افغیر الله تأمرؤتی اعبد...»
- جهل، سرچشمه‌ی انحرافات است. «افغیر الله... اعبد ایها الجاهلون»
- هرگز در برابر خواسته‌های نابخردان تسلیم نشویم. «تأمرؤتی... ایها الجاهلون»
- عبادت باید بر اساس معرفت معبود باشد. «افغیر الله اعبد... ایها الجاهلون»
- نابخردان، در صدد به انحراف کشاندن دیگران، حتی انبیا هستند. «تأمرؤتی... ایها الجاهلون»

• جمع بندی بحث:

- انسان در زندگی فردی گرفتار جهل و هوای نفس است
 - لذا نیاز به عامل برطرف کننده جهل و غلبه بر هوای نفس
- عدم درک دقیق همه مسائل در اجتماع برای وضع قوانین صحیح
 - اذعان علم و فلسفه بر عدم توانایی درک تمامی جوانب مسائل بشر
 - ناشناخته های انسان بسیار بیشتر از دانسته های او